

Χώρας αειχώρας

Κείμενα Πολεοδομίας, Χωροταξίας και Ανάπτυξης

2012

17

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ - Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
*Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας
και Περιφερειακής Ανάπτυξης*

ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗΣ
ΣΚΑΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΝΤΕΛΗΣ
ΓΟΣΠΟΔΙΝΗ ΑΣΠΑ
ΔΕΦΝΕΡ ΑΛΕΞΗΣ
ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΥ ΟΛΓΑ
ΨΥΧΑΡΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ
ΣΤΑΘΑΚΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ

ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ ΣΥΝΤΑΞΗΣ

Αραβαντινός Αθανάσιος	- ΕΜΠ
Ανδρικόπουλος Ανδρέας	- Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Βασενχόβεν Λουδοβίκος	- ΕΜΠ
Γιαννακούρου Τζίνα	- Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Γιαννιάς Δημήτρης	- Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Δελλαδέτσημας Παύλος	- Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
Δεμαθάς Ζαχαρίας	- Πάντειο Πανεπιστήμιο
Ιωαννίδης Γιάννης	- Tufts University, USA
Καλογήρου Νίκος	- ΑΠΘ
Καρύδης Δημήτρης	- ΕΜΠ
Κοσμόπουλος Πάνος	- ΔΠΘ
Κουκλέλη Ελένη	- University of California, USA
Λαμπριανίδης Λόης	- Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
Λουκάκης Παύλος	- Πάντειο Πανεπιστήμιο
Λουρή Ελένη	- Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Μαλούτας Θωμάς	- Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
Μαντουβάλου Μαρία	- ΕΜΠ
Μελαχροινός Κώστας	- Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Μοδινός Μιχάλης	- Εθν. Κέντρο Περιβ. και Αειφ. Ανάπτυξης (ΕΚΠΑΑ)
Μπριασούλη Ελένη	- Πανεπιστήμιο Αιγαίου
Παπαθεοδώρου Ανδρέας	- Πανεπιστήμιο Αιγαίου
Πρεβελάκης Γεώργιος-Στυλ.	- Universite de Paris I, France
Φωτόπουλος Γιώργος	- Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
Χαστάογλου Βίλμα	- ΑΠΘ

Διεύθυνση:
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας
και Περιφερειακής Ανάπτυξης
Περιοδικό ΑΕΙΧΩΡΟΣ
Πεδίον Άρεως, 383 34 ΒΟΛΟΣ
<http://www.aeihoros.gr>, e-mail: aeihoros@prd.uth.gr
τηλ.: 24210 – 74456 fax: 24210 – 74388

Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας

Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης

Επιστημονικό Περιοδικό

αειχώρος

Ανακοίνωση

Από το τεύχος 12 άλλαξε η αρίθμηση του περιοδικού αειχώρος. Καταργείται η αναφορά σε τόμο και τεύχος τόμου, και καθιερώνεται η αναφορά σε αύξοντα αριθμό τεύχους (από την αρχή της έκδοσης του περιοδικού).

Επιμέλεια έκδοσης: Άννα Σαμαρίνα — Παναγιώτης Πανταζής
Layout: Παναγιώτης Πανταζής
Σχεδιασμός εξωφύλλου: Παναγιώτης Πανταζής
Εκτύπωση: Ευαγγελία Ξουράφα
Κεντρική διάθεση: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας

	Τασοπούλου Α.	4
Προσεγγίζοντας τη διακυβέρνηση και τα θεωρητικά της διλήμματα		
	Γουργιώτης Α.	34
Χάρτα για την Ανάπτυξη του Ορεινού Χώρου		
	Τσιώτας Δ., Πολύζος Σ.	64
Ανάλυση των περιφερειακών ανισοτήτων στα επίπεδα ανεργίας στην Ελλάδα με χρήση του δείκτη Theil		
	Σκορδίλη Σ.	82
Οικονομική κρίση και ένταση της οικονομικής και γεωγραφικής ανισότητας. Νέες χωρικές στρατηγικές των μεγάλων ομίλων που δραστηριοποιούνται στο ελληνικό λιανικό εμπόριο τροφίμων		
	Πισσούριος Α.Ι.	106
Αξιολόγηση των θεσμοθετημένων πολεοδομικών δεικτών προδιαγραφής για τις δημόσιες χρήσεις		
	Λαλένης Κ., Θεοδωρίδου Λ.	136
Πανεπιστημιακές εγκαταστάσεις και Πόλη. Χωροθέτηση, σχεδιασμός και πολεοδομική ένταξη. Οι περιπτώσεις του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας στο Βόλο και του ΤΕΙ Καβάλας		
	Γκιάλης Σ., Κοτζαμάνης Β., Σαλάτα Κ.-Δ.	164
Το Μετρό και η πόλη της Θεσσαλονίκης: Επιπτώσεις στην Αστική και Εργασιακή Γεωγραφία		

Χάρτα για την Ανάπτυξη του Ορεινού Χώρου

Ανέστης Γουργιώτης

Δρ. Πολεοδόμος-Χωροτάκτης, ΥΠΕΚΑ

Περίληψη

Οι ορεινές περιοχές έχουν χάσει τον ενεργό ρόλο που κατείχαν στο παρελθόν με αποτέλεσμα τη δημιουργία κοινωνικών και οικονομικών ανισοτήτων και κατά συνέπεια την εμφάνιση χωρικών ανισοτήτων και γενικότερα προβλημάτων χωρικής συνοχής.

Η απουσία εξειδικευμένης εθνικής πολιτικής για τον ολοκληρωμένο σχεδιασμό του ορεινού χώρου δεν επέτρεψε μέχρι σήμερα τη δημιουργία προϋποθέσεων για μια ορθολογική διαχείριση των δραστηριοτήτων στον ορεινό χώρο που αφενός θα σέβεται και θα προστατεύει το φυσικό περιβάλλον και αφετέρου θα στηρίζει την οικονομική και βιοτική ανάπτυξης των μετακινήσεων και της αναψυχής.

Εντοπίζοντας την παραπάνω απουσία, θεώρησα ότι η σύνταξη Χάρτας για την Ανάπτυξη του Ορεινού Χώρου ως κειμένου κατευθύνσεων μπορεί ν' αποτελέσει τη βάση για την ανάπτυξη των ορεινών περιοχών. Επιδίωξή μου είναι η εν λόγω Χάρτα να συντελέσει στη διαμόρφωση ενός χωρικού προτύπου ανάπτυξης για τον Ορεινό Χώρο, που θα είναι αποτέλεσμα μιας συνθετικής, ισόρροπης, θεώρησης στο χώρο παραμέτρων που προωθούν την προστασία και ανάδειξη του φυσικού και πολιτιστικού του περιβάλλοντος και ενισχύουν την κοινωνική και οικονομική συνοχή.

Στόχος της Χάρτας είναι να εντοπισθούν και να καταγραφούν σαφείς και αναλυτικές δράσεις που σκοπός τους είναι η αναβάθμιση του ορεινού χώρου κατά τρόπο που να εξασφαλίζεται η οικονομική αυτοδυναμία του, η προστασία του περιβάλλοντος και η διάσωση και διαφύλαξη στοιχείων της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Λέξεις κλειδιά

Ορεινός Χώρος, Χάρτα, χωρικός σχεδιασμός, ανάπτυξη.

Charter for the development of mountainous areas

Indisputably, the Mountainous Areas have lost the active role they played in the past. Consequently, social and economic inequalities have been created resulting to spatial inequalities and problems of spatial cohesion.

Furthermore, the lack of a specialised national policy on the planning of Mountainous Areas has not allowed the creation of the necessary terms and conditions for the sustainable management of the human activities; neither the natural environment and the need of conservation nor the needs of subsistence, accommodation, economic and biotic development of travel and recreation have been taken into account.

The Charter for the Development of the Mountainous Areas is a text of guidelines aiming at creating a spatial model for the development for the Mountainous Areas of the country. It is also the result of a synthetic and balanced view of the spatial parameters which promote the protection and promotion of the natural and cultural heritage and strengthen the social and economic cohesion.

The aim of the Charter is to identify and record the distinct and analytical actions which aim at the upgrading of these areas, ensuring also the economic self-reliance, the environmental protection and the safeguarding of cultural heritage.

Keywords

Mountainous areas, Charter, spatial planning, development.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η σπουδαιότητα του ορεινού χώρου είναι πλέον αναγνωρισμένη παγκοσμίως, αφού τόσο η εισαγωγή ενός ειδικού κεφαλαίου (κεφάλαιο 13) στο Πρόγραμμα Δράσης 21 (Agenda 21) κατά τη Παγκόσμια Διάσκεψη για τη Γη των Ηνωμένων Εθνών που πραγματοποιήθηκε στο Rio de Janeiro το 1992, όσο και η κήρυξη του έτους 2002 ως το "Παγκόσμιο Έτος για το Βουνό" φαίνεται να το αποδεικνύουν.

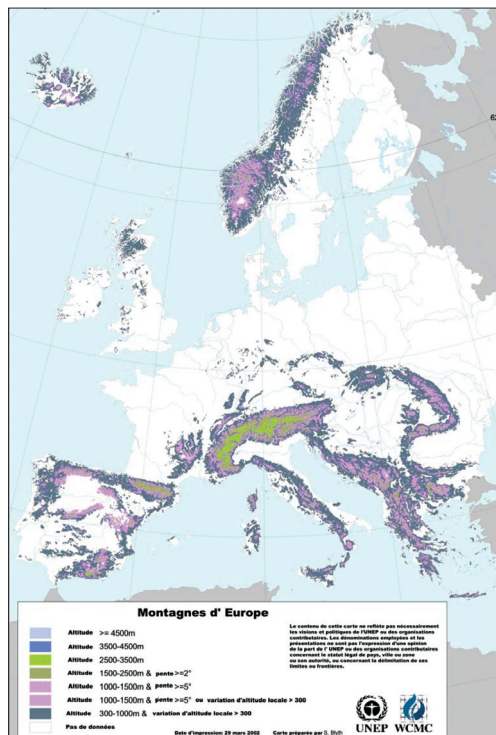
Σύμφωνα με την Agenda 21: "τα όρη αποτελούν σημαντική πηγή ύδατος, ενέργειας και βιοποικιλότητας, καθώς και πηγή βασικών πόρων όπως είναι τα ορυκτά, δασοκομικά και γεωργικά προϊόντα, αλλά και τόπος αναψυχής. Δεδομένης της σπουδαιότητας τους ως οικοσυστημάτων αντιπροσωπευτικών της πολυσύνθετης και αλληλοεξαρτώμενης οικολογίας του πλανήτη μας, το ορεινό περιβάλλον είναι ζωτικής σημασίας για την επιβίωση του συνολικού οικοσυστήματος. Εντούτοις, τα ορεινά οικοσυστήματα μεταβάλλονται τάχιστα δεδομένου ότι υφίστανται επιταχυνόμενη διάβρωση του εδάφους, κατολισθήσεις, ταχεία απώλεια οικοτόπων και γενετικής ποικιλομορφίας. Από ανθρωπολογικής πλευράς, διαπιστώνεται γενίκευση της φτώχειας μεταξύ κατοίκων των ορεινών περιοχών και συνεπώς

Ο ορεινός χώρος αποτελεί πάνω από το 50% περίπου της εθνικής επικράτειας (όπως αυτό φαίνεται και από τους δύο παρακάτω χάρτες (Nordregio, 2004)), αλλά συγκεντρώνει λιγότερο από το 10% του πληθυσμού της χώρας. Υπάρχει δηλαδή μια μεγάλη δυσαναλογία ανάμεσα στην έκταση και στο μόνιμο πληθυσμό των κατοίκων στις ορεινές περιοχές που δημιουργεί προβλήματα και εγκυμονεί κινδύνους για τη δημογραφική, οικονομική και κοινωνική κατάρρευση των περιοχών αυτών (Μπεριάτος, 2005β).

Κατά συνέπεια η σημασία του ορεινού χώρου για την Ελλάδα είναι διττή αφού διαθέτει σημαντικά στοιχεία τόσο της φυσικής όσο και της πολιτιστικής κληρονομιάς (Μπεριάτος, 2005γ).

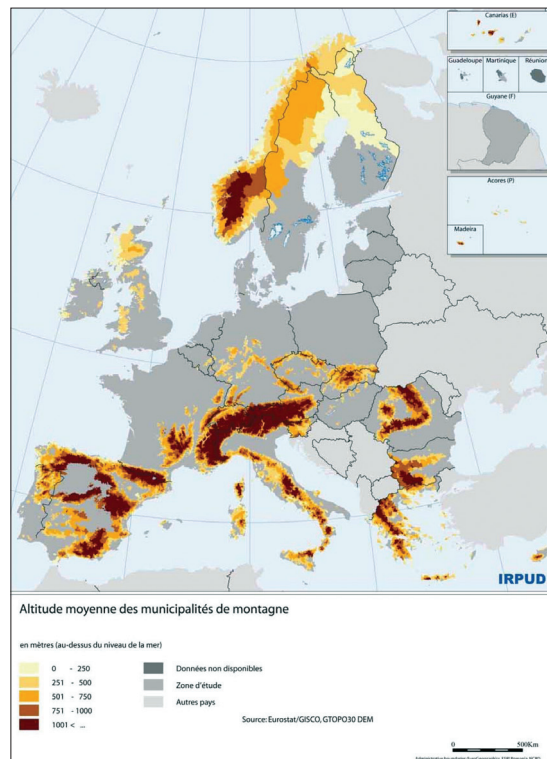
Οι κίνδυνοι που αντιμετωπίζουν οι ορεινές περιοχές, συνδέονται άμεσα με την διαδικασία ενσωμάτωσης τους στις τρέχουσες κοινωνικές-οικονομικές, τεχνολογικές και περιβαλλοντικές εξελίξεις (Μπεριάτος, 2005α).

Σχήμα 1. Ορεινές περιοχές της Ευρώπης σύμφωνα με το Παγκόσμιο Κέντρο Παρακολούθησης για τη Διατήρηση της Φύσης του Προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον (UNEP-WCMC 2000)

Πηγή: Nordregio, 2004: 20

Σχήμα 2. Μέσο υψόμετρο ορεινών περιοχών

Πηγή: Nordregio, 2004: 28

Τα προβλήματα αυτά δύσκολα αντιμετωπίζονται από τις παραδοσιακές τομεακές και χωρικές πολιτικές, αφού η παγκοσμιοποίηση θέτει, πολύ συχνά, εκτός εμβέλειας των εθνικών πολιτικών όλο και περισσότερες παραμέτρους που αφορούν την οικονομία, την κοινωνία και τους θεσμούς.

Ειδικά και σε ότι αφορά τα διαρθρωτικά μέτρα και ποιο συγκεκριμένα, εκείνα που αφορούν τον πρωτογενή τομέα, είναι γεγονός ότι προωθήθηκαν επενδυτικές δράσεις οι οποίες συνέβαλαν στον εκσυγχρονισμό της γεωργικής δραστηριότητας (σχέδια βελτίωσης, νέοι αγρότες, κ.λπ.), αλλά και στη διαφοροποίηση εντός και εκτός της αγροτικής εκμετάλλευσης (αγροτουρισμός, βιοτεχνίες, μεταποιήσεις αγροτικών προϊόντων, κ.λπ.). Από την

Η απουσία όμως, επίσης εξειδικευμένης εθνικής πολιτικής ολοκληρωμένου σχεδιασμού για τον ορεινό χώρο δεν επέτρεψε μέχρι σήμερα τη δημιουργία όρων και προϋποθέσεων για μια ορθολογική διαχείριση όλων των δραστηριοτήτων στον ορεινό χώρο σεβόμενη από μια μεριά το φυσικό περιβάλλον και την ανάγκη προστασίας του και από την άλλη την ανάγκη διαβίωσης, ενδιαίτησης, οικονομικής και βιοτικής ανάπτυξης των μετακινήσεων και της αναψυχής. Η διαμόρφωση μιας τέτοιας πολιτικής κρίνεται απαραίτητη λόγω του ότι οι ορεινή όγκοι αποτελούν από μόνοι τους μια γεωγραφική, οικονομική και κοινωνική οντότητα, των οποίων το ανάγλυφο, το κλίμα, η φυσική και πολιτισμική κληρονομιά απαιτούν τον προσδιορισμό και την εφαρμογή μιας εξειδικευμένης εθνικής πολιτικής ολοκληρωμένου σχεδιασμού (Γουργιώτης, 2007).

Διάφορες προσπάθειες επέτρεψαν σε ορισμένες ορεινές περιοχές ν' αποφύγουν την οικονομική και δημογραφική περιθωριοποίηση και πιθανά σε άλλες να δημιουργήσαν μια νέα αναπτυξιακή βάση –για παράδειγμα, η ανάπτυξη τουριστικών δραστηριοτήτων αποτέλεσε καθοριστικό στοιχείο για την ανάπτυξη των Άλπεων, η παραγωγή προϊόντων με ονομασία προέλευσης έδωσε μια νέα δυναμική στις περιοχές των Jura, Massif Central και Πυρηναίων (Conseil National de l' Evaluation Commissariat Général du Plan, 1999).

Η αναγνώριση των ιδιαιτεροτήτων, των προβλημάτων και των προοπτικών ανάπτυξης των ορεινών περιοχών συνηγορεί στην ανάγκη άσκησης ειδικών πολιτικών χωρικής ανάπτυξης με επιμέρους στόχους την άρση της μειονεκτικότητας και των χωρικών

ανισοτήτων, την επίτευξη πολυκεντρικής χωρικής οργάνωσης στο σύνολο της έκτασης του εθνικού χώρου, την προστασία και ανάδειξη της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς, τη βελτίωση της απασχόλησης και την διασφάλιση της κοινωνικής συνοχής.

Τα φυσικά πλεονεκτήματα των ορεινών όγκων είναι υπολογίσιμα και ποικίλουν από περιοχή σε περιοχή. Το καθοριστικό στοιχείο που κρίνει την ανάπτυξη και επομένως τον πλούτο της κάθε περιοχής είναι η ύπαρξη ή μη ολοκληρωμένου σχεδίου ανάπτυξης και η ενεργοποίηση του τοπικού πληθυσμού (Conseil National de l' Evaluation Commissariat Général du Plan, 1999).

Κατά συνέπεια προκύπτει η ανάγκη ιδιαίτερης μέριμνας για τη διαμόρφωση στρατηγικής για την προστασία και ανάπτυξη του ορεινού χώρου, καθώς και τη διαχείρισή του μέσα από την προώθηση μιας ολοκληρωμένης χωροταξικής πολιτικής για τον ορεινό χώρο.

2. ΓΙΑΤΙ ΜΙΑ ΧΑΡΤΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΟΡΕΙΝΟΥ ΧΩΡΟΥ; ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΩΝ ΤΗΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟ

Η Χάρτα ως έννοια έχει συμβολική και ιστορική αξία. Σημείο αναφοράς η *Χάρτα των Αθηνών* του Le Corbusier, που αποτελεί αποτέλεσμα του CIAM (Congrès International d'Architecture Moderne) το 1933 και είναι ένα από τα πιο πολυσυζητημένα γνωστά αρχιτεκτονικά-πολεοδομικά κείμενα. Καθώς και η πρόταση της *Νέας Χάρτας της Αθήνας* που έγινε αρκετές δεκαετίες αργότερα, το 1998 και αποτελεί ένα κείμενο προτάσεων πολεοδομικού σχεδιασμού.

Το Συμβούλιο της Ευρώπης έχει επίσης θεσπίσει μια σειρά Χαρτών που αναφέρονται μεταξύ άλλων στην Αρχιτεκτονική Κληρονομιά, στο νερό, καθώς και στη χωροταξία. Συγκεκριμένα για τη χωροταξία θεσπίστηκε το 1983 η *Ευρωπαϊκή Χάρτα Χωροταξίας* το 1983, (ή αλλιώς Χάρτα του Τορεμολίνος). Η Χάρτα αυτή αποτελεί ένα θεμελιώδες κείμενο πρωτοπόρο στον τομέα του σχεδιασμού στον ευρωπαϊκό χώρο, με το οποίο καθορίζονται, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, οι βασικοί στόχοι που πρέπει να διέπουν, τις πολιτικές χρήσης γης, τη βελτίωση του περιβάλλοντος διαβίωσης και την οργάνωση των ανθρώπινων δραστηριοτήτων στο χώρο (Conseil de l'Europe, 1983).

Η έννοια της Χάρτας χρησιμοποιείται συχνά στη Γαλλία και στον Καναδά και έχουν στόχο την πρόταση κατευθύνσεων για την ανάπτυξη του ορεινού χώρου, την προστασία του περιβάλλοντος και τη διαχείριση των φυσικών του πόρων, όπως για παράδειγμα είναι μεταξύ άλλων η *Charte de la Montagne de la Fédération Française de Club Alpins et de Montagne pour un Développement Respectueux de l'environnement*, η *Charte de la Montagne Basque* με στόχο τη διαχείριση και την ανάπτυξη του ορεινού χώρου των Πυρηναίων αποτελώντας πρωτοβουλία των Δήμων και των τοπικών φορέων, η *Charte*

Montagne des Hautes Vosges, η Charte Nationale des Stations de Montagne en faveur du Développement Durable και στον Καναδά η Chart 1510 - Lac des Deux Montagnes.

Έχοντας λοιπόν ως πρότυπο τις ήδη θεσμοθετημένες Χάρτες, προτείνεται η θέσπιση μιας *Χάρτας για την Ανάπτυξη του Ορεινού Χώρου*, που θα αποτελέσει χρήσιμο εργαλείο στη δημιουργία ενός υπόβαθρου για την ανάπτυξη των ορεινών περιοχών η οποία θα μπορεί να προσαρμοσθεί στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε ορεινής περιοχής και να χρησιμοποιηθεί από τους τοπικούς φορείς για την ανάπτυξη και διαχείριση των ορεινών περιοχών.

Η ιδέα της Χάρτας Ανάπτυξης του Ορεινού Χώρου αποτελεί έναν οδηγό, ένα συμπληρωματικό εργαλείο –αφού δεν προβλέπεται από το θεσμικό πλαίσιο της χωροταξίας–, για την ανάπτυξη και την προστασία των ορεινών περιοχών. Αποτελεί ένα πλαίσιο κατευθύνσεων για την ολοκληρωμένη ανάπτυξη του ορεινού χώρου, τόσο για την κεντρική και αποκεντρωμένη διοίκηση όσο και για την τοπική αυτοδιοίκηση.

Το εργαλείο αυτό δίνει τη δυνατότητα διαφοροποίησης και αναβάθμισης των ορεινών περιοχών του εθνικού χώρου και τη δημιουργία νέας εταιρικής σχέσης πόλης-υπαίθρου.

Η Χάρτα ως εργαλείο χωρικού σχεδιασμού ενθαρρύνει την εφαρμογή μιας πολιτικής για τις ορεινές περιοχές επιδιώκοντας μια ισορροπία μεταξύ των ανθρώπινων δραστηριοτήτων και οικολογικών απαιτήσεων, ενώ μπορεί επίσης να αποτελέσει τον κατάλληλο μηχανισμό, μέσω του οποίου μπορεί να υπάρξει η αντιμετώπιση των σύγχρονων και πολλές φορές αντιφατικών προκλήσεων για την απόκτηση της εδαφικής συνοχής των περιοχών.

Η Χάρτα έρχεται να συμπληρώσει-εξειδικεύσει τις στρατηγικές κατευθύνσεις ανάπτυξης των ορεινών περιοχών όπως αυτές προβλέπονται μέσα από τα θεσμοθετημένα εργαλεία του χωρικού σχεδιασμού σε μια δεδομένη στιγμή που ένα ποιο εξειδικευμένο χωροταξικό εργαλείο για την ανάπτυξη του ορεινού χώρου, το Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Ορεινό Χώρο απουσιάζει.

Ειδικότερα στο *Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης* (ΥΠΕΧΩΔΕ, 2008) όπου εκτιμάται ότι ο ορεινός χώρος διαθέτει προοπτικές αναζωογόνησης και χωροταξικής ενσωμάτωσης στο εθνικό σύστημα αξόνων και πόλων ανάπτυξης και ενθαρρύνει τη προώθηση της ανάπτυξης του, η Χάρτα συμπληρώνει, εξειδικεύει και προσδιορίζει τις δράσεις που εκείνο προτείνει.

Στο *Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό* (ΥΠΕΧΩΔΕ, 2009), όπου δίδεται ως βασική κατεύθυνση η ανάπτυξη του ορεινού χώρου, υπό το πρίσμα του τουρισμού, μέσα όμως από την προστασία και την ανάδειξη επιλεγμένων πόρων που ενδιαφέρουν τον τουρισμό, η χάρτα έρχεται να συμπληρώσει και να εξειδικεύσει τις κατευθύνσεις του Ειδικού Πλαισίου για τον Τουρισμό μέσα από μια συνθετική προσέγγιση η οποία δεν εξετάζει μονομερώς την τουριστική ανάπτυξη στις ορεινές περιοχές αλλά το σύνολο των παραγωγικών δραστηριοτήτων.

Πέρα από το εθνικό επίπεδο σχεδιασμού οι κατευθύνσεις που προτείνονται από την εν λόγω Χάρτα, αποτελούν επίσης και χρήσιμο εργαλείο για τον τοπικό και περιφερειακό σχεδιασμό μέσα από το φίλτρο της εξειδίκευσης για κάθε περιοχή.

Στο πλαίσιο της αναθεώρησης και εξειδίκευσης των *Περιφερειακών Πλαισίων Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης* (ΠΠΧΣΑΑ), θα μπορούσαν να προσδιοριστούν τα όρια των διαχειριστικών ενοτήτων του ορεινού χώρου (με βάση και τις κατευθύνσεις για την τυπολογία που προτείνει η Χάρτα), τα ορεινά κέντρα ανάπτυξης και να παρέχονται εξειδικευμένες κατευθύνσεις για τον συντονισμό των επιμέρους πολιτικών και δράσεων σε αυτές.

Για τον προσδιορισμό των ενοτήτων αυτών θα πρέπει να εντοπισθούν οι υφιστάμενες γεωγραφικές–οικονομικές–κοινωνικές εξαρτήσεις και οι προοπτικές εξέλιξής τους μέσα από δράσεις κοινού ενδιαφέροντος για τη βιώσιμη διαχείρισή.

Στο πλαίσιο αυτό ενισχύονται δράσεις διαδημοτικής συνεργασίας και κατά περίπτωση διαπεριφερειακής μεταξύ των ΟΤΑ που υπάγονται στην ίδια διαχειριστική ενότητα του ορεινού χώρου.

Όσον αφορά το θέμα διαχείρισης του τοπίου οι κατευθύνσεις της Χάρτας έρχονται να συμπληρωθούν και να εξειδικευτούν από αυτές που για πρώτη φορά προτείνονται στο πλαίσιο αναθεώρησης των Περιφερειακών Πλαισίων. Σύμφωνα με τις προδιαγραφές των υπό αναθεώρηση Περιφερειακών Πλαισίων (ΥΠΕΚΑ, 2011), το τοπίο προσεγγίζεται ως συγκριτικό πλεονέκτημα της χώρας, σαν πόρος περιβαλλοντικού και αναπτυξιακού σχεδιασμού και υπό το πρίσμα αυτό ενσωματώνεται στις στρατηγικές προτάσεις των Περιφερειακών Πλαισίων. Οι προτάσεις αυτές θα ενσωματωθούν οριζόντια, σε κάθε πρόταση χωρικής αναπτυξιακής πολιτικής των Περιφερειακών Πλαισίων.

Τέλος και σε επίπεδο τοπικού σχεδιασμού (ΟΤΑ) η χάρτα παρέχει ένα πλούσιο και αρκετά εξειδικευμένο υλικό. Όταν οι κατευθύνσεις αυτές διεισδύσουν στον πολεοδομικό σχεδιασμό, μέσα όμως από την κατάλληλη προσαρμογή τους στις ιδιαιτερότητες και τα χαρακτηριστικά της κάθε περιοχής και στη συνέχεια αποτυπωθούν και ενσωματωθούν στα θεσμικά εργαλεία του τοπικού σχεδιασμού (ΓΠΣ, ΣΧΟΟΑΠ, κ.λπ.) τότε θα έχουμε μια ολοκληρωμένη προσέγγιση ορθολογικής ανάπτυξης των ορεινών περιοχών σε τοπικό επίπεδο.

Η Χάρτα προτείνει τις παρακάτω γενικές κατευθύνσεις για την προώθηση της ανάπτυξης του ορεινού χώρου και ειδικότερα:

- Προσδιορίζει συγκεκριμένους στόχους,
- Καθορίζει μια τυπολογία του ορεινού χώρου,
- Εισηγείται προτάσεις για την ενίσχυση του ρόλου του ορεινού χώρου,
- Υποβάλει κατευθύνσεις για την άρση της απομόνωσης, τον περιορισμό των ανισοτήτων και την επίτευξη της χωρικής συνοχής,

- Διατυπώνει δράσεις για τη διαφύλαξη, την προστασία και την ανάδειξη της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς και του τοπίου,
- Προτείνει κατευθύνσεις για την αξιοποίηση και αναβάθμιση του οικιστικού περιβάλλοντος,
- Υποδεικνύει προτάσεις για την ενίσχυση των παραγωγικών δραστηριοτήτων.

3. ΧΑΡΤΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΟΡΕΙΝΟΥ ΧΩΡΟΥ

3.1. Στόχοι της Χάρτας

Η **Χάρτα Ανάπτυξης του Ορεινού Χώρου** στοχεύει στη διαμόρφωση ενός χωρικού προτύπου ανάπτυξης για τον Ορεινό Χώρο, στο πλαίσιο των αρχών της αειφορίας, που θα είναι αποτέλεσμα μιας συνθετικής, ισόρροπης, θεώρησης στο χώρο παραμέτρων που προωθούν την προστασία και ανάδειξη του φυσικού και πολιτιστικού του περιβάλλοντος και ενισχύουν την κοινωνική και οικονομική συνοχή.

Ειδικότερα επιδιώκει να δώσει κατευθύνσεις σχετικές με την ενίσχυση του ρόλου του ορεινού χώρου σε επίπεδο χώρας, την άρση της απομόνωσης, τον περιορισμό των ανισοτήτων και την επίτευξη χωρικής συνοχής, τη διαφύλαξη–προστασία–ανάδειξη της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς και του τοπίου, την αξιοποίηση και αναβάθμιση του οικιστικού περιβάλλοντος, την ενίσχυση παραγωγικών δραστηριοτήτων, την παροχή ενός συνεκτικού πλαισίου κατευθύνσεων για τα υποκείμενα επίπεδα σχεδιασμού.

Μέσα από τις κατευθύνσεις της, επιδιώκει και την ανταπόκριση στους στόχους του γενικού χωροταξικού σχεδιασμού της χώρας για πολυκεντρική χωροταξική ανάπτυξη, ισότιμη πρόσβαση στις υποδομές και στη γνώση και συνετή διαχείριση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς και η προώθηση της εδαφικής συνοχής που αποτελεί θεμελιώδη χωροταξικό στόχο τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε εθνικό επίπεδο.

3.2. Ορισμός και τυπολογία του ορεινού χώρου:

Διαφοροποίηση προβλημάτων, αναγκών και προοπτικών

Η ανάπτυξη στις ορεινές περιοχές δεν μπορεί, λόγω των εξαιρετικών ιδιοτεροτήτων της φυσικής και της κοινωνικοοικονομικής τους πραγματικότητας, να είναι ειδική/μερική/θεματική/κλαδική. Αντίθετα, οφείλει, για να έχει πραγματική υπόσταση και νόημα, να είναι πολυδιάστατη και πολυλειτουργική και μάλιστα να εξασφαλίζει, τόσο τη διαχρονική και διεποχική πολυαπασχόληση των κατοίκων τους, όσο και τη δυνατότητά τους να ζουν μια αξιοβίωτη, σ' όλα τα επίπεδα, ζωή. Τα ενιαία σχέδια και προγράμματα π.χ. αγροτικής ανάπτυξης σε εθνικό ή υπερεθνικό (Ευρωπαϊκή Ένωση) επίπεδο δεν μπορούν να ισχύουν, οσοδήποτε τροποποιημένα και βελτιωμένα και για τις ορεινές περιοχές (Ρόκος, 2005).

Το εγχείρημα ανάπτυξης πρέπει να γίνεται για κάθε συγκεκριμένη περιοχή, με συγκεκριμένα γεωγραφικά κριτήρια, λαμβάνοντας υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της και να προσανατολίζει τις πολιτικές ανάπτυξης σύμφωνα με τις ιδιαίτερες ανάγκες της κάθε περιοχής. Στην κατεύθυνση αυτή η Χάρτα προτείνει την παρακάτω τυπολογία του ελληνικού ορεινού χώρου.

Ως ορεινός χώρος, για την εφαρμογή της Χάρτας, σύμφωνα με την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδας, ορίζεται το σύνολο των περιοχών της χώρας που εκτείνονται σε υψόμετρο άνω των 800 μ., (ΥΠΕΧΩΔΕ, 2000· Υπουργείο Γεωργίας, 2000).

Ο ελληνικός ορεινός χώρος, κατά την πιο πάνω έννοια, απαρτίζεται από:

- το ορεινό σύμπλεγμα της Βόρειας Πίνδου, με κυριότερα όρη το Σμόλικα, τα Τζουμέρκα και το Βέρμιο.
- τα ορεινά συμπλέγματα του Ολύμπου και του Πηλίου, με κυριότερα όρη τον Όλυμπο, την Όσσα, τα Πιέρια και το Πήλιο.
- το ορεινό σύμπλεγμα της Νότιας Πίνδου, με κυριότερα όρη το Παναιτωλικό, τα Βαρδούσια, τη Γκιώνα και τον Παρνασσό.
- το ορεινό σύμπλεγμα της Ροδόπης, με κυριότερα όρη το Μενοίκιο, το Φαλακρό και το Παγγαίο.
- το ορεινό σύμπλεγμα της Πελοποννήσου–Μωρέος, με κυριότερα όρη το Μαίναλο, τον Πάρνωνα, τον Ταΰγετο και το όρος Παναχαϊκό.
- το ορεινό σύμπλεγμα της Κρήτης, με κυριότερα όρη την Ίδη, τη Δίκτυ και τα Λευκά Όρη.
- Μεμονωμένοι ορεινοί όγκοι με υψόμετρο μεγαλύτερο των 800 μ.

Ο ορεινός χώρος, ανάλογα με τις τάσεις και δυνατότητες ανάπτυξης που τον χαρακτηρίζουν, μπορεί να διακριθεί στις εξής κατηγορίες:

- α. **Ανεπτυγμένες Ορεινές Περιοχές.** Είναι οι ορεινές περιοχές που διαθέτουν ήδη σημαντικό επίπεδο ανάπτυξης και χαρακτηρίζονται ειδικότερα από υψηλό ποσοστό μόνιμου πληθυσμού, πληθυσμιακή αύξηση και σχετικά μεγάλη πληθυσμιακή πυκνότητα, αυξημένη πρόσβαση στην αγορά εργασίας, έντονη διαφοροποίηση της οικονομίας τους, ικανοποιητική παροχή υπηρεσιών και πυκνότητα υποδομών μεταφοράς, καθώς και μεγάλα αστικά ή ημιαστικά κέντρα που λειτουργούν ως κόμβοι διοίκησης και υπηρεσιών.
- β. **Αναπτυσσόμενες Ορεινές Περιοχές.** Είναι οι ορεινές περιοχές που συγκεντρώνουν προϋποθέσεις περαιτέρω ανάπτυξης και χαρακτηρίζονται ειδικότερα από επαρκή μόνιμο πληθυσμό με αυξημένη πληθυσμιακή πυκνότητα και τάσεις πληθυσμιακής αύξησης καθώς και διαφοροποιημένη οικονομική βάση, ενώ παραλλήλως διαθέτουν ικανοποιητική πρόσβαση σε οικονομικές, διοικητικές και κοινωνικές υπηρεσίες.

- γ. **Φθίνουσες Ορεινές Περιοχές με περιθώρια αναστροφής των προβλημάτων τους.** Είναι οι ορεινές περιοχές που διαθέτουν σημαντικό αλλά φθίνοντα πληθυσμό και χαμηλό επίπεδο πρόσβασης σε οικονομικές, διοικητικές και κοινωνικές υπηρεσίες και υποδομές.
- δ. **Μειονεκτικές Ορεινές Περιοχές.** Είναι οι ορεινές περιοχές που χαρακτηρίζονται από πληθυσμιακή γήρανση και εγκατάλειψη, μεγάλη απόσταση από τα τοπικά οικονομικά και διοικητικά κέντρα και τα κέντρα παροχής υπηρεσιών, καθώς και μη ικανοποιητική πρόσβαση στο κύριο μεταφορικό δίκτυο.

Για την περαιτέρω εξειδίκευση της τυπολογίας των ορεινών περιοχών της χώρας και την πρόταση ειδικών μέτρων για τη χωροταξική οργάνωσή τους, λαμβάνονται υπόψη οι δείκτες που ορίζονται στο επόμενο υποκεφάλαιο.

3.3. Δείκτες χωροταξικής διαφοροποίησης των ορεινών περιοχών

Α. Δείκτης οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης

Ο δείκτης αυτός προσδιορίζεται βάσει πέντε (5) μεταβλητών (πληθυσμιακή πυκνότητα, δημογραφικές τάσεις, πρόσβασης στην αγορά, Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν των ορεινών περιοχών και πολυμέρεια τομέων και κλάδων παραγωγικών δραστηριοτήτων) και διαμορφώνει τις κατηγορίες που παρατίθενται στον Πίνακα 1 (Nordregio, 2004).

Β. Δείκτης "υποδομών και προσβασιμότητας στις υπηρεσίες"

Ο δείκτης αυτός (Nordregio, 2004) έχει ως στόχο την αξιολόγηση του αριθμού και της ποιότητας των κοινωνικών υποδομών και την ευκολία πρόσβασης μιας περιοχής σε αυτές. Η επαρκής κάλυψη και η καλή ποιότητα των υπηρεσιών αυτών αποτελούν, αφενός βασική προϋπόθεση επιβίωσης για τον τοπικό πληθυσμό και αφετέρου αποφασιστικής σημασίας συντελεστή για την ανάπτυξη και εξέλιξη των ορεινών περιοχών. Τα κριτήρια που χρησιμοποιούνται για τον δείκτη αυτόν εμφανίζονται στον Πίνακα 2, ιεραρχημένα και με το ποσοστό βαρύτητας τους μέσα σε παρένθεση (%).

Γ. Δείκτης χρήσεων γης και φυτοκάλυψης

Με αυτόν τον δείκτη (Nordregio, 2004) επιτυγχάνεται μια κλασσική οικολογική κατηγοριοποίηση και διευκολύνεται ο συνδυασμός με τους προηγούμενους δείκτες. Πιο αναλυτικά διαπιστώνονται τα εξής (βλ. Πίνακα 3):

- η ποσοστιαία σχέση μεταξύ αροτραίας γης και βοσκοτόπων,
- το ποσοστό της δασοκάλυψης ανά ορεινό όγκο,
- οι κλίσεις ανά ορεινό όγκο,
- οι κλιματικές αποκλίσεις σε κάθε ορεινό όγκο.

Πίνακας 1. Δείκτες οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης

Μεταβλητές	Περιγραφή
Πληθυσμιακή εξέλιξη	Η διαχρονική πληθυσμιακή αλλαγή σε αριθμό κατοίκων σε κάθε ορεινό όγκο
Πληθυσμιακή πυκνότητα	Προσδιορισμός της πληθυσμιακής πυκνότητας του ορεινού όγκου και σύγκριση της με τη μέση πυκνότητα (κάτοικοι / χλμ ²)
Πρόσβαση στην αγορά	Το δυναμικό των οικονομικών δραστηριοτήτων μιας περιοχής εξαρτάται από την απόσταση της περιοχής από τα άλλα οικονομικά κέντρα (απαιτούμενος χρόνος πρόσβασης σε αυτά με αυτοκίνητο)
Εξέλιξη του ΑΕΠ στις ορεινές περιοχές	Η διαχρονική μεταβολή του ΑΕΠ που προσδιορίζει το επίπεδο εισοδήματος και κατ' επέκταση το βαθμό ανάπτυξης των περιοχών
Διαφοροποίηση τομέων και κλάδων οικονομικών δραστηριοτήτων.	Ο βαθμός διαφοροποίησης της απασχόλησης των κατοίκων των ορεινών περιοχών, που δηλώνει το βαθμό απεξάρτησης των περιοχών από μια και μόνο δραστηριότητα και ιδίως από παραδοσιακές μονοκαλλιέργειες

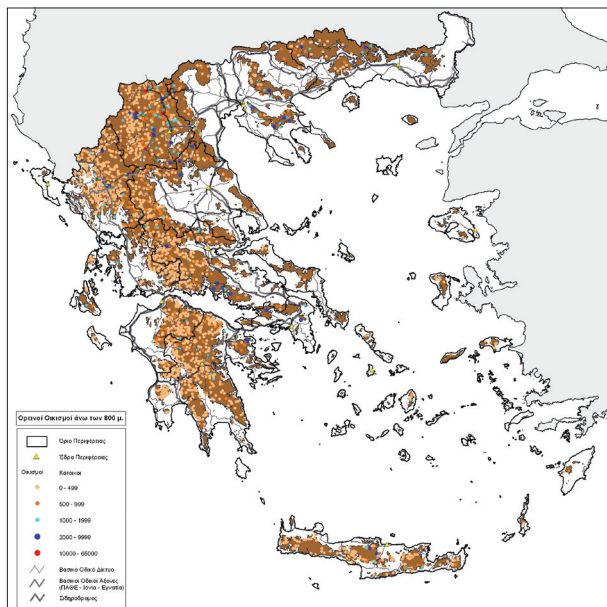
Πίνακας 2. Δείκτες "υποδομών και προσβασιμότητας στις υπηρεσίες

Κριτήρια (βαρύτητα)	Υποκατηγορία	Περιγραφή
Προσβασιμότητα (40%)	Εθνικό επίπεδο (40%)	Απόσταση από την πρωτεύουσα
	Περιφερειακό επίπεδο (60%)	Απόσταση από τις πρωτεύουσες των νομών και της οικείας Περιφέρειας ή απόσταση από όποια κοντινή μεγάλη πόλη άνω των 40.000 κατοίκων
Υπηρεσίες (30%)	Εκπαίδευση(60%)	Ποσοστό κατοίκων του ορεινού χώρου όπου για να μεταβούν στο πιο κοντινό πανεπιστήμιο απαιτείται >1ώρα μετακίνηση με το αυτοκίνητο
	Υγεία (40)	Μέση απόσταση μέχρι το πιο κοντινό νοσοκομείο.
Υποδομές μεταφορών (30%)	Δρόμοι (50%)	Πυκνότητα δρόμων ανά ορεινό χώρο
	Σιδηρόδρομος (30%)	Πυκνότητα σιδηροδρομικού δικτύου ανά ορεινό χώρο
	Αεροδρόμια (20%)	Χρονική διάρκεια της απόστασης μέχρι το πλησιέστερο αεροδρόμιο

Πίνακας 3. Δείκτες χρήσεων γης και φυτοκάλυψης

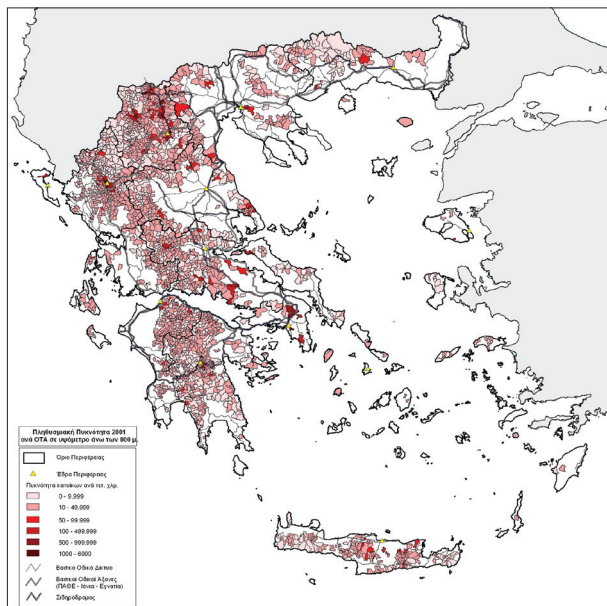
Ισορροπία μεταξύ αροτραίας γης και βοσκοτόπων		Δείκτης κλιματικών αποκλίσεων			
		Χαμηλός		Υψηλός	
		Χαμηλή κλίση	Μεγάλη κλίση	Χαμηλή κλίση	Μεγάλη κλίση
Αροτραία γη > βοσκότοπους	Μεγάλο ποσοστό δασών				
	Χαμηλό ποσοστό δασών				
Αροτραία γη < βοσκότοπους	Μεγάλο ποσοστό δασών				
	Χαμηλό ποσοστό δασών				

Σχήμα 3. Ορεινοί Οικισμοί άνω των 800 μ.

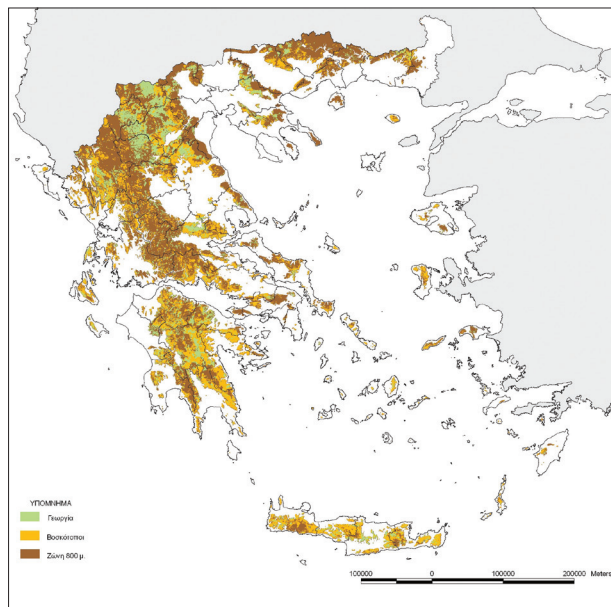
Πηγή: ΥΠΕΧΩΔΕ, ίδια επεξεργασία

Σχήμα 4. Πληθυσμιακή Πυκνότητα 2001 ανά ΟΤΑ σε υψόμετρο άνω των 800 μ.

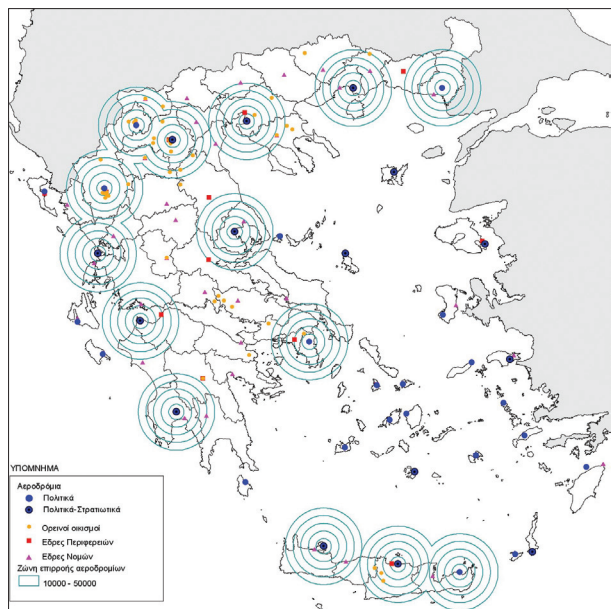
Πηγή: ΥΠΕΧΩΔΕ, ίδια επεξεργασία

Σχήμα 5. Κατανομή Γεωργίας-Βοσχοτόπων στις ορεινές περιοχές

Πηγή: ΥΠΕΧΩΔΕ, ίδια επεξεργασία

Σχήμα 6. Χάρτης ζωνών επιρροής αεροδρομίων

Πηγή: ΥΠΕΧΩΔΕ, ίδια επεξεργασία

4. ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΟΥ ΡΟΛΟΥ ΤΟΥ ΟΡΕΙΝΟΥ ΧΩΡΟΥ ΣΕ ΕΠΙΠΕΔΟ ΧΩΡΑΣ

Η απώλεια κυρίως του οικονομικού ρόλου των ορεινών περιοχών δημιούργησε μια κοινωνικοοικονομική ανισότητα με σημαντικές χωρικές επιπτώσεις που προκάλεσαν την εδαφική ανισότητα. Η ανισότητα αυτή αυξάνεται ή μειώνεται ανάλογα με το επίπεδο ανάπτυξης της ευρύτερης περιοχής (και κυρίως της γειτονικής πεδιάδας).

Σήμερα οι περισσότερες ορεινές περιοχές χαρακτηρίζονται ως μειονεκτικές ζώνες λόγω των γεωφυσικών τους χαρακτηριστικών, υπόκεινται σε μόνιμα φυσικά μειονεκτήματα και σε κοινωνικοοικονομικές πιέσεις. Το μεγαλύτερο μέρος αυτών δε, χαρακτηρίζεται ως υπανάπτυκτη ζώνη.

Μία από τις βασικές αιτίες της σημερινής αυτής κατάστασης που χαρακτηρίζει τον ορεινό χώρο είναι το γεγονός ότι τις τελευταίες δεκαετίες η κοινωνικό-οικονομική εξέλιξη των ορεινών περιοχών έχει διαχωριστεί από εκείνη των άλλων περιοχών και συχνά συνδέεται με την ανάπτυξη του τουρισμού και των χειμερινών σπορ. Σήμερα οι ορεινές περιοχές δεν αποτελούν χωρική προτεραιότητα για την εθνική πολιτική, εφόσον έχουν εμφανιστεί άλλες χωρικές προτεραιότητες όπως, οι ευαίσθητες αγροτικές περιοχές, η αναδιάρθρωση της βιομηχανίας και των βιομηχανικών περιοχών, τα υποβαθμισμένα προάστια, κ.λπ. (Γουργιώτης, 2007).

Για την ενίσχυση του ρόλου του ορεινού χώρου σε επίπεδο χώρας η Χάρτα προτείνει τις ακόλουθες κατευθύνσεις:

- Ολοκληρωμένη και αιεφόρος ανάπτυξη των ορεινών περιοχών με ανάδειξη και αξιοποίηση των τοπικών συγκριτικών πλεονεκτημάτων σε συνάρτηση με τον ευρύτερο οικονομικό–λειτουργικό της χώρο.
- Προστασία και ανάδειξη των, μοναδικής αξίας, φυσικών και πολιτιστικών πόρων και αξιών (ήθη, έθιμα, ιστορικές μνήμες) που συνιστούν, από κοινού, αδιαμφισβήτητο συγκριτικό πλεονέκτημα.
- Ανάδειξη του σε πόλο συνεργασιών που αφορούν στον πρωτογενή (ιδιαίτερα αγροτικό και κτηνοτροφικό) τομέα και στη μεταποιητική δραστηριότητα τοπικών προϊόντων ποιότητας με τη χρήση καινοτομικών μεθόδων καθώς και στον εναλλακτικό τουρισμό.
- Αύξηση της ελκυστικότητας του ορεινού χώρου για την προώθηση επιχειρηματικών δράσεων στους ανωτέρω κλάδους. Για την επίτευξη του στόχου αυτού, με την Χάρτα, θέτονται κατευθύνσεις για:
 - i. την αξιοποίηση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων σύμφωνα με τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης,
 - ii. την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας, μέσα από τη διαμόρφωση πλαισίου κατευθύνσεων που αφορούν ιδίως στον προσδιορισμό προτεραιοτή-

- των χωρικής ανάπτυξης με σεβασμό στο περιβάλλον και στην άρση των συγκρούσεων χρήσεων γης και
- iii. η χωρικά εξειδικευμένη πολιτική κινήτρων.

5. ΑΡΣΗ ΤΗΣ ΑΠΟΜΟΝΩΣΗΣ, ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΤΕΥΞΗ ΧΩΡΙΚΗΣ ΣΥΝΟΧΗΣ

Το οικιστικό δίκτυο και η χωρική δικτύωση ανήκουν στους βασικούς συντελεστές των αναπτυξιακών διεργασιών. Σ' αυτές τις δύο έννοιες προστίθεται και εκείνη του "χώρου των ροών" η οποία αποκτά επίσης καθοριστική σημασία στις αναπτυξιακές διεργασίες, αφού ωθεί τα διεσπαρμένα στο χώρο σημεία, τα οποία δεν υπακούουν απόλυτα σε ιεραρχίες, κλίμακες ή κανονικότητες να λειτουργούν ως ισχυρές συγκεντρώσεις. Η καταγραφή των ροών από και προς ένα κέντρο, δίνει την δυνατότητα προσέγγισης της ζώνης επιρροής του κέντρου, όπως επίσης και τις ζώνες επιρροής στις οποίες εντάσσεται το κέντρο αυτό. Η επιρροή που ασκεί ένα κέντρο ή μια πόλη στην ευρύτερη περιοχή της αποτελεί καθοριστικό ρόλο στην αναπτυξιακή πορεία αυτού.

Στον ορεινό χώρο, λόγω των ιδιομορφιών της φυσικής δομής του, τα μεγέθη και οι συγκεντρώσεις αποκτούν ιδιαίτερη σημασία. Το μέγεθος, το περιεχόμενο, η εξέλιξη και η λειτουργία μιας περιοχής ή ενός οικισμού μπορεί να αποτελέσουν δείκτες κεντρικότητας και παράγοντες λειτουργίας καθορίζοντας έτσι το ρόλο των ορεινών περιοχών.

Καθοριστικής σημασίας για την εξέλιξη μιας ορεινής περιοχής αποτελεί η κατάλληλη ένταξη σε ένα χωρικό σύστημα, (δεδομένου ότι η χωρική δικτύωση συνδέεται με την ανταγωνιστικότητα και την ανάπτυξη) μέσα από το οποίο δίνεται η δυνατότητα βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας της περιοχής (Γουργιώτης, 2007).

Οι προτάσεις της Χάρτας ενθαρρύνουν τη δημιουργία χωρικών δικτύων μεταξύ των οικισμών του ορεινού χώρου μέσα από τις παρακάτω πρωτοβουλίες:

1. Ενίσχυση επιλεγμένων δυναμικών οικισμών ως Κέντρων Ορεινής Ανάπτυξης, βάσει ενός αριθμού δεικτών όπως αναφέρθηκαν παραπάνω. Ελλείπει αυτών, ανάδειξη νέων που συγκεντρώνουν συγκριτικά πλεονεκτήματα - προϋποθέσεις (κομβική θέση στην ενότητα, επάρκεια ανθρώπινου δυναμικού, οικονομικών πόρων, γειτνίαση με δίκτυα κ.λπ.) για τη υποστήριξη των λοιπών οικισμών της κάθε ενότητας. Η ενίσχυση συνίσταται στην κατά προτεραιότητα αναβάθμιση κοινωνικών και τεχνικών υποδομών, την βελτίωση των υποδομών μεταφορών και τη διεύρυνση της προσβασιμότητας σε υπηρεσίες γενικού οικονομικού ενδιαφέροντος.
2. Ενίσχυση της λειτουργίας των λοιπών ορεινών οικισμών ως "δορυφόρων" των Κέντρων Ορεινής Ανάπτυξης, εξασφαλίζοντας την μεταξύ τους διασύνδεση

- με τη δημιουργία ευέλικτων λειτουργικών δομών εξυπηρέτησης των κατοίκων και ιδιαίτερα των απομακρυσμένων και πληθυσμιακά αδύναμων περιοχών.
3. Πραγματοποίηση έργων υποδομής στους τομείς της πληροφορικής και των τηλεπικοινωνιών για την εφαρμογή προγραμμάτων τηλε-εκπαίδευσης/κατάρτισης του τοπικού πληθυσμού, τηλε-εργασίας και παροχής τηλε-υπηρεσιών (π.χ. τηλε-ιατρική).
 4. Ενθάρρυνση της ενδογενούς-τοπικής ανάπτυξης του ορεινού χώρου με τη δημιουργία της απαραίτητης υποδομής και την αξιοποίηση των τοπικών πόρων και του ανθρώπινου δυναμικού.
 5. Λήψη ειδικών φορολογικών και οικονομικών μέτρων για την ενίσχυση της οικονομίας του ορεινού χώρου (π.χ. μέτρα για τη διατήρηση δραστηριοτήτων από γενιά σε γενιά, για τη δημιουργία βιώσιμων ευκαιριών απασχόλησης, αλλά και την μετεγκατάσταση πληθυσμού και δραστηριοτήτων από τα μεγαλύτερα αστικά κέντρα).
 6. Λήψη μέτρων ενσωμάτωσης (κοινωνική και οικονομική ένταξη) των μεταναστών στον τοπικό πληθυσμό.

6. ΔΙΑΦΥΛΑΞΗ - ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ – ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΤΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΤΟΠΙΟΥ

Οι μικρές απομονωμένες ορεινές οικονομίες μπορούν να έχουν συγκριτικό πλεονέκτημα μόνο σε δραστηριότητες που δεν εξαρτώνται από το μεγάλο μέγεθος για να είναι ανταγωνιστικές. Οι περιοχές αυτές εξοπλισμένες με ικανοποιητικό δίκτυο υποδομής υπηρεσιών και με ένα προηγμένης τεχνολογίας ευέλικτο επικοινωνιακό εξοπλισμό, θα αποτελούσαν δίκτυα ενδογενούς, πολιτιστικής, κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης, ο συντονισμός των οποίων θα διευκόλυνε τη διάχυση της πληροφόρησης την ανταλλαγή ιδεών και εμπειριών και την προώθηση πρωτοπόρων δραστηριοτήτων, προσαρμοσμένων στις περιορισμένες έστω δυνατότητες των απομακρυσμένων ορεινών περιοχών.

Η συστηματική προστασία, αποκατάσταση, διατήρηση και ανάδειξη των περιοχών, οικισμών, τοπίων που διαθέτουν στοιχεία φυσικής πολιτιστικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς αποτελεί βασική προτεραιότητα της Χάρτας, η οποία προτείνει τις παρακάτω κατευθύνσεις:

A. Φυσικό περιβάλλον

Η ανάγκη χάραξης μιας εθνικής στρατηγικής σε θέματα προστασίας του περιβάλλοντος, απορρέει μεταξύ των άλλων και από τη σχετικά μεγάλη έκταση και ποικιλία της φυσικής κληρονομιάς της χώρας, τη δυνατότητα αξιοποίησής της για στήριξη της τοπικής και περιφερειακής ανάπτυξης, την ανάγκη προστασίας της υγείας των πολιτών που βλάπτεται από

την υποβάθμιση του περιβάλλοντος και φυσικά τις διεθνείς και κοινοτικές υποχρεώσεις της Ελλάδας (Μπεριάτος, 2005γ).

Η Χάρτα προτείνει κατευθύνσεις για την προστασία και συνετή διαχείριση του φυσικού περιβάλλοντος και αποτελεί μέρος της συνολικής στρατηγικής για την προστασία του:

1. Διαφύλαξη της πλούσιας βιοποικιλότητας και των τοπίων που αποτελούν βασικά στοιχεία έλξης και, επομένως, συγκριτικά πλεονεκτήματα των περιοχών αυτών μέσω του σχεδιασμού ο οποίος πρέπει να λαμβάνει υπόψη την κλίμακα του χώρου, τη δυναμική αναπαραγωγής του φυσικού περιβάλλοντος και τη φέρουσα ικανότητα των οικοσυστημάτων.
2. Εφαρμογή των εθνικών και κοινοτικών πολιτικών για τη διαχείριση των υδάτων και τη διάθεση των αποβλήτων καθώς και την προστασία της φύσης, των ειδών, του τοπίου και της βιοποικιλότητας με την έκδοση των απαιτούμενων κατά περίπτωση διοικητικών πράξεων και υλοποίηση έργων υποδομής από τους καθ' ύλην αρμόδιους φορείς απαραίτητων για τη συμμόρφωση προς την ισχύουσα περιβαλλοντική νομοθεσία στους πιο πάνω τομείς.
3. Στον τομέα της διαχείρισης των αποβλήτων, προτεραιότητα για τις ορεινές περιοχές αποτελεί η εστίαση στην πρόληψη, την ανακύκλωση και τη βιοαποδόμηση των αποβλήτων.
4. Προώθηση κατά προτεραιότητα εξειδικευμένων δράσεων προστασίας, διατήρησης και αποκατάστασης, των πληγέντων ορεινών περιοχών από σεισμούς, πλημμύρες, κατολισθήσεις, διάβρωση και απερήμωση.
5. Λήψη κατάλληλων μέτρων για την αποφυγή και την αποτελεσματική αντιμετώπισή δασικών πυρκαγιών με εφαρμογή, μεταξύ άλλων, κατάλληλων αντιπυρικών ζωνών, διαχειριστικών προγραμμάτων, συστημάτων έγκαιρης ειδοποίησης και πυροσβεστικών μέσων.
6. Ενθάρρυνση της διασυννοριακής συνεργασίας σε τομείς κοινού ενδιαφέροντος όπως η προστασία του περιβάλλοντος και ειδικότερα η διαχείριση υδατικών πόρων (λιμνών και ποταμών), προώθηση διασυννοριακών δράσεων για την ανάπτυξη επιχειρηματικών συνεργασιών κ.ά.
7. Προώθηση έργων περιβαλλοντικής υποδομής που είναι αναγκαία για τη βιώσιμη ανάπτυξη των ορεινών περιοχών, όπως είναι ιδίως έργα ύδρευσης και αποχέτευσης, έργα διάθεσης υγρών και στερεών αποβλήτων, έργα απορρύπανσης του εδάφους και εγγειοβελτιωτικά έργα.
8. Προώθηση κατάλληλων κατασκευαστικών μεθόδων για τον περιορισμό της αδιαβροχοποίησης του εδάφους.

9. Εφόσον το επιτρέπουν οι φυσικές συνθήκες, τα εδάφη που δεν χρησιμοποιούνται πλέον ή έχουν υποστεί αλλοίωση, επιβάλλεται να αποτελέσουν αντικείμενο αποκατάστασης ή εκ νέου καλλιέργειας.
10. Κατά την εξόρυξη, την επεξεργασία και τη χρήση των σχετικών πρώτων υλών, πρέπει να επιδιώκεται η κατά το δυνατόν ελαχιστοποίηση της επιβάρυνσης των υπόλοιπων λειτουργιών του εδάφους.
11. Στις υγρές ζώνες, τα αποστραγγιστικά μέτρα πρέπει να περιοριστούν στη συντήρηση των ήδη υφιστάμενων δικτύων, εκτός από εξαιρετικές περιπτώσεις για τις οποίες η εκτέλεση νέων αποστραγγιστικών έργων θεωρείται απολύτως επιβεβλημένη.
12. Η χρησιμοποίηση βαλτωδών εκτάσεων για γεωργικούς σκοπούς επιτρέπεται μόνο κατ' εξαίρεση και υπό περιβαλλοντικούς όρους που θα καθιστούν δυνατή τη διατήρηση του ιδιαίτερου χαρακτήρα τους.
13. Λήψη μέτρων για την μείωση των συνεπειών από φυσικά φαινόμενα, συμπεριλαμβανομένης της διάβρωσης του εδάφους σε ένα αποδεκτό επίπεδο με την αποφυγή μέσω του σχεδιασμού του χώρου χωροθέτησης δραστηριοτήτων σε ακατάλληλες περιοχές και την προστασία του πληθυσμού και δραστηριοτήτων ευάλωτων σε κινδύνους περιοχών

B. Πολιτιστικό περιβάλλον

1. Δημιουργία δικτύων φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, οργάνωση χώρων και διαδρομών και εν γένει ανάδειξη και αξιοποίησή τους με συνεργασία των αρμόδιων αρχών.
2. Καθιέρωση τυπολογίας τοπίων, καταγραφή και αναγνώριση αυτών που χρήζουν παρεμβάσεων ανάδειξης και προστασίας.

Γ. Προστασία, ανάδειξη και διαχείριση του τοπίου

Σύμφωνα με την *Ευρωπαϊκή Σύμβαση του Τοπίου* (ΦΕΚ, 30Α'/2010 –ν.3827/2010), ως τοπίο νοείται μία περιοχή, όπως αυτή γίνεται αντιληπτή από τον άνθρωπο, της οποίας ο χαρακτήρας είναι αποτέλεσμα της δράσης και αλληλεπίδρασης των φυσικών και / ή ανθρώπινων παραγόντων.

Στο προοίμιο της Σύμβασης αναγνωρίζεται ότι το τοπίο αποτελεί βασικό συστατικό της Ευρωπαϊκής φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, απαραίτητο για την ανθρώπινη ευημερία και τη σταθερότητα της Ευρωπαϊκής ταυτότητας. Τονίζεται, επίσης, πως το τοπίο αποτελεί σημαντικό μέρος της ποιότητας ζωής των ανθρώπων.

Για το λόγο αυτό ο εντοπισμός των τύπων τοπίου του ορεινού χώρου, η αναγνώριση και εκτίμηση των αξιών τους και η διαμόρφωση πολιτικών που σχετίζονται με την

ανάδειξη, διαφύλαξη και αειφορική διαχείρισή τους δεν μπορούν να επιτευχθούν πια με μεθόδους που θεωρούσαν ότι τα τοπία αφορούν μόνο περιοχές αισθητικού κάλλους. Σήμερα η πρόκληση είναι άλλη: η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο αναφέρει με σαφήνεια στο άρθρο 2, ότι η εφαρμογή οποιασδήποτε δράσης ή πολιτικού σχεδιασμού θα πρέπει να αφορά στο σύνολο της επικράτειας, καλύπτοντας όλες τις περιοχές, φυσικές, αστικές, περιαστικές, αισθητικού κάλλους ή υποβαθμισμένες κ.λπ.

Στόχος είναι η αναγνώριση όλων των Τοπίων του ορεινού χώρου, η ολοκληρωμένη και ορθολογική ένταξη του τοπίου στο σχεδιασμό, καθώς και στην οριζόντια ενσωμάτωσή του σε όλες τις τομεακές πολιτικές, με έμφαση στις συμμετοχικές διαδικασίες.

Ο βασικός στόχος της τυπολογίας είναι να κάνει κατανοητό το πώς είναι τα ελληνικά τοπία σήμερα, πώς εξελίχθηκαν στη μορφή που τα συναντάμε και πως μπορεί να εξελιχθούν στο μέλλον, ενώ αποτελεί το πρώτο απαραίτητο βήμα για τον οποιοδήποτε αποτελεσματικό σχεδιασμό πολιτικής, δράσεων και μέτρων διαχείρισης.

Η Τυπολογία των Ελληνικών Τοπίων θα πρέπει να αποτελείται από όλους τους τύπους τοπίων που συναντώνται στις ορεινές περιοχές, με τον ακριβή τους χαρακτηρισμό, την περιγραφή τους και οριοθετημένους σε χάρτη κλίμακας 1: 250.000.

Η μέθοδος υλοποίησης της συγκεκριμένης δράσης (χαρτογράφηση και περιγραφή τύπων και περιοχών) θα πρέπει να είναι μια συνάρτηση τόσο στατιστικών αναλύσεων (όπως TWINSPAN) όσο και εφαρμογής τεχνικών αξιολόγησης του χαρακτήρα των τοπίων (Landscape Character Assessment – LCA).

Η εφαρμογή τέτοιων τεχνικών προϋποθέτει το διαχωρισμό ενός τόπου σε σχετικά ομοιογενείς "ενότητες τοπίου", οι οποίες ενσωματώνουν συγκεκριμένα φυσικά (μορφολογικά στοιχεία εδάφους, γεωλογικά, υδρολογικά, εδαφολογικά, κλιματολογικά) και ανθρωπογενή (χρήσεις γης, οικιστικό δίκτυο, αγροτικά συστήματα) στοιχεία του τοπίου. Η ταξινόμηση των "ενοτήτων τοπίου" που θα προκύψουν θα παράσχει το χωρικό πλαίσιο μέσα στο οποίο θα εφαρμοστεί ένα LCA, και το οποίο θα οδηγήσει σε μια τυπολογία η οποία θα περιλαμβάνει:

- την αναγνώριση και εκτίμηση του κάθε τύπου,
- το χαρακτηρισμό του κάθε τύπου,
- τις οδηγίες διαχείρισης για τον κάθε τύπο.

7. ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΤΟΥ ΟΙΚΙΣΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Η συνειδητοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων από τους οικονομικούς παράγοντες των αστικών περιοχών έχει οδηγήσει στα πρώτα φαινόμενα οικιστικών πιέσεων στα βουνά (Μπεριάτος, 2005β).

Από την άλλη τα παραδοσιακά οικιστικά σύνολα αποτελούν επίσης και θεματικό πολιτιστικό προορισμό, μπορούν ν' αποτελέσουν μεταξύ άλλων και μια σχετικά αναπτυγμένη μορφή τουρισμού παρόλο που το απόθεμα του εν λόγω τομέα έχει σημαντικά περιθώρια ανάπτυξης σε όλον σχεδόν τον ελλαδικό χώρο.

Η ορθολογική και βιώσιμη αξιοποίηση του οικιστικού περιβάλλοντος προβλέπει μια σειρά μέτρων και πρωτοβουλιών που αναφέρονται παρακάτω και τα οποία είναι τα εξής:

1. Αναβάθμιση της ποιότητας του οικιστικού χώρου και προώθηση της ανάπτυξης υποβαθμισμένων περιοχών.
2. Επιβολή πρότυπων και εξειδικευμένων κανόνων για τη δόμηση με γνώμονα τη διαφύλαξη της αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας και την προσαρμογή στο τοπίο. Προσαρμογή όλων των κατασκευών στην κλίμακα και τη φυσιογνωμία του τόπου, με τη χρησιμοποίηση παραδοσιακών υλικών και τεχνολογιών, φιλικών προς το περιβάλλον.
3. Περιορισμός των επεκτάσεων των οικισμών στο απόλυτα αναγκαίο μέτρο και της διάχυτης δόμησης, με παράλληλη διασφάλιση της ορθολογικής χωροθέτησης νέων παραγωγικών λειτουργιών σύμφωνα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε περιοχής, με θέσπιση κατάλληλων κανονιστικών ρυθμίσεων και περιορισμών.
4. Ενθάρρυνση της αποκατάστασης και επαναχρησιμοποίησης ορεινών οικισμών με αντίστοιχη αποθάρρυνση της οικιστικής ανάπτυξης και της πολεοδομικής σε παρθένες περιοχές, με στόχο τη διατήρηση της τοπικής αρχιτεκτονικής και τη δημιουργία ενός ελκυστικού περιβάλλοντος για την προσέλκυση μόνιμων κατοίκων και παραθεριστών. Τα προγράμματα και οι επενδύσεις στους τομείς αυτούς πρέπει να συνδεθούν με την ανάπτυξη τοπικών καινοτομικών επιχειρήσεων και γενικότερα με δράσεις στήριξης της απασχόλησης στις περιοχές αυτές.
5. Για την προστασία του ορεινού φυσικού και οικιστικού περιβάλλοντος επιβάλλεται συντονισμός των υπηρεσιών κατά τη κατασκευή δικτύων υποδομών.

8. ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ

Η απομόνωση του ορεινού χώρου που συνεπάγεται τη μειωμένη προσπελασιμότητά του έχει και σαν αποτέλεσμα την αρκετά δύσκολη υιοθέτηση από τους κατοίκους νέων μεθόδων παραγωγής και γενικότερα νέων αναπτυξιακών μοντέλων, κάνοντας ακόμα πιο δύσκολη την εφαρμογή καινοτόμων δράσεων στις περιοχές.

Τα ιδιαίτερα αυτά χαρακτηριστικά του ορεινού χώρου επιβάλουν διαφορετικές δράσεις σε σχέση με τις πεδινές περιοχές, έναντι των οποίων εμφανίζουν ανταγωνιστικά

μειονεκτήματα όταν πρόκειται για τις παραγωγικές δραστηριότητες. Ο σκληρός πυρήνας αυτής της προσπάθειας πρέπει να είναι η ανάδειξη των συγκριτικών πλεονεκτημάτων των περιοχών αυτών και η με κάθε τρόπο διαφύλαξή τους από άστοχες και βιαστικές ενέργειες.

Ειδικότερα προτείνονται για κάθε παραγωγική δραστηριότητα οι παρακάτω κατευθύνσεις:

A. Αγροτικές δραστηριότητες

1. Διαφοροποίηση της γεωργικής παραγωγής με καλλιέργειες που ενισχύουν το εισόδημα και μεθόδους φιλικούς προς το περιβάλλον.
2. Προβολή και προώθηση των τοπικών αγροτικών προϊόντων με:
 - Δράσεις, προγράμματα και πρωτοβουλίες για την προώθηση των ορεινών αγροτικών προϊόντων και των προϊόντων ποιότητας στην εθνική, ευρωπαϊκή και διεθνή αγορά, μέσα από τις διαδικασίες της ονομασίας προέλευσης.
 - Δράσεις πιστοποίησης των τοπικών αγροτικών προϊόντων και στην τόνωση της εμπορευσιμότητάς τους, μέσω ιδίως του χαρακτηρισμού τους ως προϊόντων ονομασίας προέλευσης (ΠΟΠ).
 - Δράσεις και πρωτοβουλίες για την προβολή των τοπικών προϊόντων στο ευρύ καταναλωτικό κοινό, με την έκδοση διαφημιστικών φυλλαδίων, τη δημιουργία ιστοσελίδων στο διαδίκτυο και την έρευνα αγοράς καταναλωτή, καθώς και προώθηση, μέσω εικονικών δικτυακών αγορών (virtual market places), της εμπορίας αγροτικών προϊόντων ποιότητας και επώνυμων παραδοσιακών προϊόντων.
 - Δράσεις για την ενθάρρυνση συνεργασιών σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο στο ανταλλαγή εμπειριών και προώθηση των προϊόντων.
3. Εκσυγχρονισμός της γεωργικής δραστηριότητας στις ορεινές περιοχές με:
 - Διεύρυνση των δομών υποστήριξης της τοπικής παραγωγής με δράσεις κατάρτισης του ανθρώπινου δυναμικού σε νέες μεθόδους και πρακτικές παραγωγής ποιοτικών προϊόντων, υποστήριξης της εφαρμογής περιβαλλοντικών προτύπων, ενίσχυσης της καινοτομίας (π.χ προώθηση δικτυακών αγορών βιολογικών προϊόντων, πιστοποιητικά ονομασίας προέλευσης σε προϊόντα της περιοχής, κ.λπ.) και παροχής συμβουλευτικών υπηρεσιών για την πιστοποίηση, διάθεση και εμπορία των τοπικών προϊόντων στην εθνική, ευρωπαϊκή και διεθνή αγορά.
 - Στήριξη των τοπικών επιχειρήσεων, των συνεταιρισμών και των αγροτουριστικών συνεταιρισμών γυναικών.

- Ανάπτυξη, με βασική παράμετρο την ποιότητα, βιώσιμων παραγωγικών δραστηριοτήτων του πρωτογενή σε συμπληρωματικότητα με τον τομέα του τουρισμού.
- 4. Στήριξη της τοπικής κτηνοτροφίας και αξιοποίηση του παραγωγικού δυναμικού των βοσκοτόπων. Κρίσιμο στοιχείο θεωρείται η οριοθέτηση των βοσκοτόπων, η ορθολογική χρήση τους και η βελτίωση της παραγωγικής τους ικανότητας με εγκεκριμένα διαχειριστικά σχέδια. Μέριμνα πρέπει να ληφθεί και για την προώθηση της εκτατικής κτηνοτροφίας, σε συνδυασμό με αειφορικές πρακτικές διαχείρισης των οικοσυστημάτων.
- 5. Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των υδατοκαλλιεργειών, με τον εκσυγχρονισμό των υφισταμένων μονάδων σε συνδυασμό με δράσεις επίδειξης των μεθόδων παραγωγής και τυποποίησης του προϊόντος και επιτόπου διάθεσής του και την εφαρμογή μεθόδων διαχείρισης πιο φιλικών προς το περιβάλλον. Δημιουργία νέων μονάδων σε κατάλληλες θέσεις ύστερα από ικανοποίηση υδρευτικών αναγκών.

Σε κάθε περίπτωση τα ύδατα απορροής από υδατοκαλλιεργητική χρήση πρέπει να αποδίδονται στο περιβάλλον στην ίδια κατηγορία οικολογικής ποιότητας με αυτή των εισερχόμενων υδάτων. Ειδικότερα οι ιχθυοκαλλιεργητικές μονάδες με παραγωγική δυναμικότητα άνω των 25 τόνων ετησίως οφείλουν να χρησιμοποιούν συστήματα ανακύκλωσης νερού.

B. Μεταποιητικές δραστηριότητες

1. Στήριξη της οικοτεχνίας και μεταποιητικών δραστηριοτήτων μικρής κατά κανόνα κλίμακας με τη δημιουργία νέων και τον εκσυγχρονισμό των υφιστάμενων μονάδων.
2. Αξιοποίηση του ορυκτού πλούτου (κοιτάσματα μεταλλευμάτων, βιομηχανικά ορυκτά, αδρανή υλικά, διακοσμητικά πετρώματα) με βιώσιμο τρόπο.
3. Σύνδεση της μεταποιητικής δραστηριότητας στον ορεινό χώρο με τον πρωτογενή τομέα, από όπου προέρχεται ο κύριος όγκος των εισροών της, αλλά και τον τουρισμό που αποτελεί άμεση αγορά αλλά και δίαυλο διάδοσης των προϊόντων της.
4. Προώθηση προγραμμάτων στήριξης αγροτικών μεταποιητικών δραστηριοτήτων φιλικών προς το περιβάλλον με έμφαση στη παραγωγή ποιοτικών τοπικών προϊόντων (στήριξη της βιολογικής γεωργίας, προϊόντων ονομασίας προέλευσης, παραδοσιακών τεχνικών, κ.ά).
5. Ενίσχυση του προσανατολισμού των συνεχιζόμενων ευρωπαϊκών προγραμμάτων για τον αγροτικό χώρο (Leader+, ΟΠΑΑΧ) προς μια ολοκληρωμένη αγροτική ανάπτυξη.

6. Εκπαίδευση και κατάρτιση του εργατικού δυναμικού στις νέες επαγγελματικές απαιτήσεις.

Γ. Ενέργεια

1. Προώθηση ολοκληρωμένου προγράμματος ενεργειακής εξοικονόμησης (ενεργειακή διαχείριση, βιοκλιματικός σχεδιασμός κτιρίων, ανακύκλωση). Στο πρόγραμμα αυτό περιλαμβάνεται κατά περίπτωση η παροχή οικονομικών κινήτρων για τη χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και την εξοικονόμηση ενέργειας.
2. Μείωση της εξάρτησης από τις παραδοσιακές πηγές ενέργειας μέσω της βελτίωσης της ενεργειακής απόδοσης και της χρησιμοποίησης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Για το σκοπό αυτό, ενισχύονται έργα βελτίωσης της ενεργειακής απόδοσης σε κτίρια και οικισμούς καθώς και αναπτυξιακά μοντέλα με χαμηλή ένταση ενέργειας, ενώ παραλλήλως ενθαρρύνεται η χωροθέτηση εγκαταστάσεων ανανεώσιμων πηγών ενέργειας σύμφωνα με τις κατευθύνσεις του Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τις ΑΠΕ.

Δ. Τουριστικές δραστηριότητες

Από πλευράς παραγωγικών δραστηριοτήτων και γενικά ανθρώπινων επεμβάσεων, ο τουρισμός αποτελεί αναμφίβολα μια σοβαρή πρόκληση αλλά και απειλή για το μέλλον (Μπεριάτος, 2005α).

Ο ορεινός τουρισμός αποτελεί μια εν δυνάμει αναπτυξιακή δραστηριότητα για τις ορεινές περιοχές. Η τουριστική ανάπτυξη ως σύνολο οικονομικών δραστηριοτήτων λειτουργεί δυναμικά εμπλέκοντας μεγάλο αριθμό παραμέτρων της χωρικής λειτουργίας προκαλώντας έτσι αύξηση ροών και συγκεντρώσεων. Για το λόγο αυτό η τουριστική ανάπτυξη μπορεί να θεωρηθεί ως μια από τις βασικές αιτίες διαμόρφωσης χωρικών δομών και επιταχυντής χωρικών μετασχηματισμών σε μια περιοχή.

Για την επίτευξη μιας βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, βασικά εργαλεία καθορισμού των χαρακτηριστικών και των μεγεθών αυτής, αποτελούν η εκτίμηση της φέρουσας ικανότητας, ο έλεγχος των τουριστικών ροών, οι αναγκαίοι περιορισμοί, καθώς και η ανάπτυξη μηχανισμών για την άμβλυνση των συγκεντρώσεων μεταξύ τουρισμού και των ανταγωνιστικών χρήσεων γης, ιδιαίτερα δε σε περιοχές όπου η ανάπτυξη συνδέεται άμεσα με την αξιοποίηση του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος ως τουριστικού πόρου (Κοκκώσης, 2000). Άρα η ανάπτυξη βιώσιμων πρακτικών αναψυχής και τουρισμού προϋποθέτει την επίτευξη ισορροπίας μεταξύ της διατήρησης της προστασίας των φυσικών και πολιτισμικών πόρων και των χρήσεων τους (Coccossis και Papairis, 1992).

Ο ορεινός χώρος αποτελεί εν δυνάμει ζώνη διαμόρφωσης εναλλακτικών τουριστικών προϊόντων με ρόλο συμπληρωματικό του παράκτιου τουρισμού, ικανών να ενισχύσουν την πολυθεματικότητα στο σύνολο της χώρας και να αποτελέσουν μέσα ανάδειξης της τοπικής ταυτότητας των ορεινών οικισμών και ενίσχυσης της οικονομίας τους. Η χιονοδρομία ως κυρίαρχη μορφή ορεινού τουρισμού είναι εκείνη που έχει επικρατήσει από όλες τις μορφές ορεινού τουρισμού στην χώρα τα τελευταία χρόνια. Από τις υπόλοιπες μορφές ορεινού τουρισμού σχεδόν καμία δεν έχει αναπτυχθεί βάσει του εξωτερικού τουρισμού και όλες έχουν σημαντικά περιθώρια ανάπτυξης. Πιο συγκεκριμένα ο ορεινός τουρισμός και κυρίως η χιονοδρομία, ο ιαματικός και ο θρησκευτικός υποστηρίζονται σχεδόν αποκλειστικά από τον εγχώριο πληθυσμό ενώ ο αγροτουρισμός, ως η πιο οργανωμένη μορφή οικοτουρισμού αρχίζει να αφορά και στον εξωτερικό τουρισμό τα τελευταία χρόνια (Γουργιώτης, 2007).

Για την προώθηση του ορεινού τουρισμού, επιπρόσθετα των κατευθύνσεων που περιλαμβάνονται στο Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο για τον Τουρισμό (ΥΠΕΧΩΔΕ, 2009), και αφορούν άμεσα ή έμμεσα τον ορεινό χώρο δίδονται και οι ακόλουθες:

1. Ανάπτυξη νέων φιλικών προς το περιβάλλον τουριστικών προϊόντων προσαρμοσμένων στις ιδιαιτερότητες του τοπικού περιβάλλοντος συμπεριλαμβανομένου και του τοπίου, στους τοπικούς πόρους και τις κλιματολογικές συνθήκες. Έμφαση δίνεται στην ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού που συμβάλουν στην άμβλυνση του προβλήματος της εποχικότητας του τουρισμού και στην ανάπτυξη δικτύων φυσικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος.
2. Διατήρηση της δυναμικότητας ανεπτυγμένων τουριστικά πόλων, ενίσχυση αναπτυσσόμενων τουριστικά οικισμών και ενίσχυση τοπικών πρωτοβουλιών στις λοιπές περιοχές.
3. Ενίσχυση της τουριστικής καινοτομίας (π.χ. δημιουργία ειδικού σήματος για ορεινούς οικισμούς που έχουν βελτιώσει την αρχιτεκτονική τους και γενικότερα την αισθητική του τοπίου, και ειδική σήμανση αυτών στους οδικούς χάρτες, ανάδειξη σημείων του χώρου με "μοναδικά χαρακτηριστικά" με τη χρήση σύγχρονων τεχνολογιών, δημιουργία ιστορικών και πολιτισμικών διαδρομών, κ.λπ.)
4. Ενίσχυση των συνεργειών μεταξύ τουρισμού και προστασίας του περιβάλλοντος (π.χ. τουρισμός σε προστατευόμενες περιοχές και ενημέρωση των περιηγητών για τα προστατευόμενα είδη και τους φυσικούς πόρους με τη δημιουργία κέντρων περιβαλλοντικής ενημέρωσης),
5. Ενθάρρυνση δικτυώσεων μεταξύ ορεινών περιοχών της χώρας μας ή και εκτός αυτής για την ανταλλαγή εμπειριών στους τομείς της πολεοδομίας και της αρχιτεκτονικής (νέες κατασκευές και αναβάθμιση των οικισμών), της

- παροχής τουριστικών υπηρεσιών, του πολιτιστικού τουρισμού και της ενσωμάτωσης των τουριστικών υποδομών στο τοπίο και στο φυσικό περιβάλλον.
6. Έλεγχος των τουριστικών ροών, ιδίως στους προστατευόμενους ορεινούς τόπους, με την υιοθέτηση τρόπων κατανομής και υποδοχής των τουριστών.
 7. Παροχή κινήτρων για αναπλάσεις σε παραδοσιακούς οικισμούς.
 8. Ενθάρρυνση της αποκατάστασης υφισταμένων κτιρίων για χρήση τουρισμού και βελτίωση της ποιότητας των υφισταμένων μονάδων, με σεβασμό στην παραδοσιακή αρχιτεκτονική και την αισθητική του τοπίου.
 9. Ενίσχυση των συνεργειών μεταξύ του ορεινού τουρισμού και των λοιπών παραγωγικών δραστηριοτήτων, με ένταξη στην τουριστική προσφορά τοπικών προϊόντων ποιότητας.
 10. Περιορισμός και διαχείρισης της κυκλοφορίας στο εσωτερικό των ορεινών τουριστικών οικισμών και ιδιαίτερα εκείνων που είναι χαρακτηρισμένοι ως παραδοσιακοί οικισμοί για την αποφυγή φαινομένων συμφόρησης και την ασφαλή κίνηση των πεζών.
 11. Ενίσχυση δημόσιων και ιδιωτικών πρωτοβουλιών που αποβλέπουν στη χρήση μέσων μαζικής μεταφοράς για τη μετακίνηση των τουριστών και επισκεπτών προς και από τους ορεινούς τουριστικούς τόπους.
 12. Ένταξη αθλητικών δραστηριοτήτων του ορεινού χώρου στη βασική εκπαίδευση των σχολείων και καθιέρωση εβδομάδας "σχολικών ορεινών διακοπών" που θα διαφοροποιείται χρονικά ανά Περιφέρεια ώστε να ενισχυθεί ο τουρισμός στα χειμερινά θέρετρα.
 13. Χιονοδρομικός τουρισμός:
 - Οι επεμβάσεις που συνεπάγονται επιπτώσεις στο τοπίο πρέπει να περιορίζονται στο απολύτως αναγκαίο μέτρο, ενώ οι εκτάσεις που αποτελούν αντικείμενο σχετικών παρεμβάσεων, πρέπει, εφόσον το επιτρέπουν οι φυσικές συνθήκες, να επαναφυτεύονται κατά προτεραιότητα με τοπικά είδη φυτών.
 - Η χορήγηση νέων αδειών εκμετάλλευσης αναβατήρων για χιονοδρομικά κέντρα, καθώς και οι σχετικές παραχωρήσεις, πρέπει να συνδυάζονται με την υποχρέωση διάλυσης και αφαίρεσης των εκτός χρήσεως αναβατήρων καθώς και με την υποχρέωση αποκατάστασης των μη χρησιμοποιούμενων εκτάσεων, κατά προτεραιότητα με τοπικά φυτικά είδη.
 - Κατά την αδειοδότηση αναβατήρων χιονοδρομικών κέντρων, πρέπει να λαμβάνονται όλα τα κατάλληλα μέτρα που, πέραν των οικονομικών απαιτήσεων και των απαιτήσεων ασφαλείας, συνάδουν προς τις οικολογικές απαιτήσεις και την αισθητική του τοπίου.

- Οι πίσστες χιονοδρομίας πρέπει να ενσωματώνονται κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο στο τοπίο λαμβάνοντας υπόψη τις φυσικές ισορροπίες και την ευαισθησία των ορεινών τόπων.
 - Η παραγωγή τεχνητού χιονιού κατά τις περιόδους ψύχους, μπορεί να είναι δυνατή εφόσον όμως το επιτρέπουν οι τοπικές υδρολογικές, κλιματικές και οικολογικές συνθήκες με την εφαρμογή βέλτιστων τεχνικών χιόνωσης.
14. Η καθιέρωση εθνικών ή περιφερειακών διαγωνισμών σε τακτά χρονικά διαστήματα στους οποίους θα επιβραβεύονται οι καινοτόμες πρωτοβουλίες και δράσεις που αναλαμβάνονται από δημόσιους ή ιδιωτικούς φορείς.
 15. Προώθηση προγραμμάτων κατάρτισης για τον ορεινό τουρισμό που απευθύνονται στις επιχειρήσεις του τουριστικού τομέα και στον τοπικό πληθυσμό. Μέσω των προγραμμάτων αυτών, επιδιώκεται ιδίως η καλλιέργεια ειδικών γνώσεων και δεξιοτήτων για τις εναλλακτικές μορφές ορεινού τουρισμού και η προετοιμασία τουριστικών στελεχών που μπορούν να ανταποκριθούν σε νέες και καινοτόμες δραστηριότητες (π.χ. διοργανωτές δραστηριοτήτων σε θέματα φύσης, υπεύθυνοι ποιότητας των κέντρων διακοπών, τουριστικοί οδηγοί για άτομα με ειδικές ανάγκες).
 16. Για τη διάδοση και ενίσχυση του ελληνικού ορεινού τουρισμού αναλαμβάνονται δράσεις ενημέρωσης (χρήση και του διαδικτύου) και προβολής στην Ελλάδα και στο εξωτερικό από τον ΕΟΤ.

9. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Οι ορεινές περιοχές αποτελούν τον αρμό πολλών περιφερειών της επικράτειας, αλλά και μια οντότητα φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, εύθραυστης και απειλούμενης. Παρά τη σημαντική παρουσία και το ειδικό βάρος των ορεινών περιοχών στην κοινωνία, την οικονομία και την ιστορία της Ελλάδας, δεν έχει μέχρι σήμερα εφαρμοσθεί, μια εθνική ολοκληρωμένη χωροταξική και αναπτυξιακή πολιτική για τους ορεινούς όγκους. Η έλλειψη αυτή επεκτείνεται και στον τομέα των θεσμικών οργάνων και των μηχανισμών για τον ορεινό χώρο.

Η "Χάρτας ανάπτυξης του ορεινού χώρου", μπορεί να αποτελέσει το εργαλείο βάση μιας ολοκληρωμένης εθνική χωροταξική και αναπτυξιακή πολιτική, η οποία θα παρέχει τις απαραίτητες κατευθύνσεις για την επίτευξη ίσων ευκαιριών ανάπτυξης στον ορεινό χώρο, με εκείνες του λοιπού χώρου, μέσα από την αξιοποίηση του δυναμικού των περιοχών αυτών, επιτρέποντας στις ορεινές περιοχές να ενισχύσουν τον οικονομικό, κοινωνικό, περιβαλλοντικό και πολιτισμικό τους ρόλο.

Η περεταίρω ανάλυση και εξειδίκευση, σύμφωνα με τις ιδιαιτερότητες κάθε ορεινής περιοχής, των προτεινόμενων κατευθύνσεων από τη Χάρτα, μπορεί να αποτελέσει τη κινητήριο δύναμη στην εξέλιξη και πρόοδο των τοπικών κοινωνιών των περιοχών αυτών, αλλά και τη δυνατότητα πρόσβασης σε επίπεδα και συνθήκες διαβίωσης παρόμοια με εκείνα άλλων ανεπτυγμένων περιοχών, επιτυγχάνοντας έτσι υπηρεσίες και προϊόντα υψηλής ποιότητας.

Η "Χάρτα ανάπτυξης του ορεινού χώρου", αποτελεί ένα εργαλείο που βοηθά στην ανάπτυξη και βασίζεται στην αξιοποίηση του εγχώριου δυναμικού, στην εξέλιξη των ορεινών κοινωνιών, χωρίς απότομη ρήξη με το παρελθόν τους, τις παραδόσεις τους, αλλά προστατεύει και ανανεώνει επίσης τον πολιτισμό και την ταυτότητα τους.

Η Χάρτα δεν έχει κανονιστικό χαρακτήρα αλλά μια συμβολική αξία που θα πρέπει να προέρχεται από την παιδαγωγική της διάσταση αλλά και από εκείνη του εθελοντισμού των φορέων που θα συμβάλουν στην επεξεργασία της και την εξειδίκευσή της, ενώ μπορεί να αποτελέσει και ένα κοινό σημείο αναφοράς για την προώθηση των ιδιωτικών συμφερόντων χωρίς όμως να διακυβεύεται το γενικό συμφέρον.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Γουργιώτης Α. (2007) "Η ανάπτυξη του ορεινού χώρου: το παράδειγμα εφαρμογής της Αράχωβας", Διδακτορική Διατριβή, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
- Κοκκώσης Χ. (2000) "Τουριστική ανάπτυξη και φέρουσα ικανότητα στα νησιά", στο: Τσάρτας Π. (επ.) *Τουριστική Ανάπτυξη: Επιστημονικές Προσεγγίσεις*, Αθήνα: Εξάντας.
- Μπεριάτος Η. (επ.) (2005α) *Ορεινός Χώρος: Περιβάλλον, Κοινωνία, Ανάπτυξη*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, Βόλος.
- Μπεριάτος Η. (2005β) "Μια χωροταξική και περιβαλλοντική προσέγγιση για τον ορεινό χώρο", στο: *Ορεινός Χώρος: Περιβάλλον, Κοινωνία, Ανάπτυξη*, Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας.
- Μπεριάτος Η. (2005γ) "Σχεδιασμός και διαχείριση προστατευόμενων περιοχών στην Ελλάδα: Θεσμικές εξελίξεις, προβλήματα και προοπτικές", στο: *Ορεινός Χώρος: Περιβάλλον, Κοινωνία, Ανάπτυξη*, Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας.
- Ρόκος Δ. (2005) "Η Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη στις Ορεινές Περιοχές. Θεωρία και Πράξη", Μετσόβιο Κέντρο Διεπιστημονικής Έρευνας (ΜΕΚΔΕ), Αθήνα: ΕΜΠ.
- Υπουργείο Γεωργίας (1999) "Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Αγροτική Ανάπτυξη – Ανασυγκρότηση της Υπαίθρου, 2000-2006", Αθήνα: Υπουργείο Γεωργίας.

- ## Ξενόγλωσση

- 62

Διαδίκτυο

Charte de la Montagne de la Fédération Française de Club Alpins et de Montagne pour un Développement Respectueux de l'environnement: <http://www.ffcam.fr/charte-de-la-montagne.html>.

Charte de la Montagne Basque: <http://www.iholdi-oztibarre.com/fr/economie/lagriculture/la-charta-de-la-montagne-basque.html> και http://crdp.ac-bordeaux.fr/epb/documents/charte_montagne_basque_vcomplet.pdf

Charte Montagne des Hautes Vosges: <http://clubalpin-hautes-vosges.jimdo.com/informations/charte-montagne/>.

Charte Nationale des Stations de Montagne en faveur du Développement Durable: <http://www.anmsm.fr/fr/243/pages/d/developpement-durable/developpement-durable-accueil/page/o>.

Chart 1510 - Lac des Deux Montagnes: <http://www.charts.gc.ca/charts-cartes/paper-papier/index-eng.asp?step=1&by=showChart&num=1510>.

Ανέστης Γουργιώτης,
· Δ/νση Χωροταξίας, ΥΠΕΚΑ,
Αμαλιάδος 17, 115 23 Αθήνα,
e-mail: a.gourgiotis@prv.ypeka.gr

αιχώρος

ΤΕΥΧΟΣ
ISSUE 17 | ΕΤΟΣ
YEAR 2012

- 4 **Τασοπούλου Α.**
Προσεγγίζοντας τη διακυβέρνηση και τα θεωρητικά της διλήμματα
- 34 **Γουργιώτης Α.**
Χάρτα για την Ανάπτυξη του Ορεινού Χώρου
- 64 **Τσιώτας Δ., Πολύζος Σ.**
Ανάλυση των περιφερειακών ανισοτήτων στα επίπεδα ανεργίας στην Ελλάδα με χρήση του δείκτη Theil
- 82 **Σκορδίλη Σ.**
Οικονομική κρίση και ένταση της οικονομικής και γεωγραφικής ανισότητας. Νέες χωρικές στρατηγικές των μεγάλων ομίλων που δραστηριοποιούνται στο ελληνικό λιανικό εμπόριο τροφίμων
- 106 **Πισσούριος Α.Ι.**
Αξιολόγηση των θεσμοθετημένων πολεοδομικών δεικτών προδιαγραφής για τις δημόσιες χρήσεις
- 136 **Λαλένης Κ., Θεοδωρίδου Λ.**
Πανεπιστημιακές εγκαταστάσεις και Πόλη. Χωροθέτηση, σχεδιασμός και πολεοδομική ένταξη. Οι περιπτώσεις του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας στο Βόλο και του ΤΕΙ Καβάλας
- 164 **Γκιάλης Σ., Κοτζαμάνης Β., Σαλάτα Κ.-Δ.**
Το Μετρό και η πόλη της Θεσσαλονίκης: Επιπτώσεις στην Αστική και Εργασιακή Γεωγραφία

ISSN

1109-5008

Webpage

<http://www.aeihoros.gr>